

HELSETILSYNET

tilsyn med barnevern, sosial- og helsetjenestene

Justis- og beredskapsdepartementet

DERES REF: / YOUR REF:

VÅR REF: / OUR REF:

DATO: / DATE:

2018/2195 2 SST

28. februar 2019

Høring - endringer i vergemålsloven mv.

Statens helsetilsyn viser til høringsbrev 14. november 2018 med høringsfrist 14. februar 2019. Vi viser videre til vår forespørsel om utsettelse ved e-post 13. februar 2019, hvor vi fikk innvilget ny frist til 28. februar 2019.

Innledning

Høringsnotatet omhandler forslag til flere endringer i vergemålsloven. Statens helsetilsyn vil innledningsvis si at de foreslåtte endringene gir viktige presiseringer som er med på å bidra til større forutsigbarhet og bedre rettsikkerhet i vergemålssaker.

Statens helsetilsyn har i denne høringsuttalelsen fokusert på de foreslåtte endringene knyttet til samtykkekompetanse og betydningen av den enkeltes vilje samt mindreåriges rett til medbestemmelse.

Våre merknader til samtykkekompetanse og personens reelle vilje

Det er positivt at det i lovforslaget er foreslått endringer i vergemålsloven som skal bidra til å klargjøre hvordan vergemålsloven §§ 20 og 33 skal forstås. Om en person anses som samtykkekompetent i ulike sammenhenger, samt hvilken betydning manglende samtykkekompetanse og den enkeltes vilje har, må beskrives presist i lov med tydelige rammer, slik at regelverket er forutsigbart og ivaretar den enkeltes rettsikkerhet.

Statens helsetilsyn mener det er viktige og riktige presiseringer at den enkeltes vilje skal tillegges avgjørende vekt ved opprettelse av verge etter vergemålsloven § 20 og når vergen skal foreta disposisjoner for den som er satt under vergemål etter vergemålsloven § 33.

Ut fra forslaget til endringer av § 20 og § 33, er det imidlertid uklart for oss hvem som skal foreta vurderingen av hva som er personens reelle vilje. Om det primært er leger som skal gjøre en bredere kartlegging av hva personens reelle ønsker og vilje er, eller om dette skal gjøres av fylkesmannen, burde komme tydelig frem.

Statens helsetilsyn har videre innspill til noen endringer i formuleringene som er brukt i lovforslagets § 20 knyttet til vurderinger av personens vilje. Det er foreslått at «det må legges til grunn» at opprettelsen av vergemålet er i strid med vedkommendes vilje. Vi mener at lovteksten burde få tydeligere frem at det må gjøres en konkret kartlegging og vurdering av hva personens reelle ønsker og vilje er. Et forslag til omformulering er «... men vergemål kan ikke opprettes dersom det etter en konkret vurdering kommer frem at dette vil være i strid med vedkommendes reelle vilje».

Når det gjelder forslaget til § 33 annet ledd, er Statens helsetilsyns syn at bestemmelsen fremstår noe uklar. Det sentrale, slik vi ser det, er at vergen ikke kan foreta disposisjoner som er i strid med personen som er satt under vergemål sin reelle vilje, selv om personen ikke er samtykkekompetent. Dette burde komme tydelig frem.

Slik vi forstår det, er legeerklæringer sentral dokumentasjon i vurderingen av om en person er i stand til å forstå hva et samtykke til opprettelse av vergemål innebærer, jf. vergemålsloven § 20, og om vedkommende er i stand til å forstå hva disposisjoner vergen foretar seg innebærer, jf. vergemålsloven § 33. Statens helsetilsyn mener det er viktig at det gjøres klart for leger hvordan slike vurderinger av personens samtykkekompetanse skal gjøres og hva som er det sentrale for vergemålsmyndigheten å vite. Utdypning og forklaring til leger kan for eksempel gis i veiledningsmateriell eller lignende.

Statens helsetilsyn støtter forslaget om å presisere kravet til å gjennomføre en samtale med personen det vurderes å opprettes vergemål for i vergemålsloven § 59 første ledd bokstav e. Vi er enige i at det klare utgangspunktet må være å gjennomføre en samtale, ettersom det er helt sentralt for å kunne vurdere hva personen forstår og ønsker. Vi bemerker at personer som settes under vergemål eller som har vergemål må få tilpasset informasjon og veiledning, da dette er en forutsetning for å vurdere samtykkekompetansen og for å kunne ta stilling til, og hensyn til, hva personens ønsker og vilje er.

Etter Statens helsetilsyns vurdering hadde det vært en fordel om vergemålsloven i større grad var harmonisert med helse- og omsorgslovgivningen. Mange leger/sakkyndige som skal utstede legeerklæringer i vergemålssaker er opplært til å forholde seg til reglene om samtykkekompetanse i pasient- og brukerrettighetsloven. Vi foreslår at det i vergemålsloven § 20 annet ledd annet punktum legges til at det kreves skriftlig samtykke med mindre personen «åpenbart» ikke er i stand til å forstå hva et samtykke til vergemål innebærer. En slik presisering vil etter vårt syn både få tydeligere frem at unntaket fra kravet om skriftlig samtykke er snevert og det vil samsvare bedre med pasient- og brukerrettighetslovens system. Det samme gjelder for vergemålsloven § 33 annet ledd annet punktum.

Våre merknader til barns rett til medbestemmelse

Statens helsetilsyn støtter forslaget om at alder senkes fra 12 til 7 år og at barn uansett skal høres når de er i stand til å danne seg egne synspunkt.

I høringsnotatet spørres det særlig om hva som vil gi en hensiktsmessig regulering av barns rett til medvirkning når det gjelder opphør av oppgaven som verge. Statens helsetilsyns vurdering er at forslaget til endring av § 19 første ledd tredje punktum, ikke får tydelig nok frem hvem som har ansvar for at barnet skal høres i slike saker.

Det er viktig med klar plassering av ansvar. Vi er enige i at det ikke vil være hensiktsmessig å stille krav om at barn må stille i rettsmøte i saker om fratakelse av vergeansvar, men mener at det er mulig å ivareta barnets rett til medbestemmelse på andre måter. Vi viser til at fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker kan oppnevne en talsperson for barnet, jf. barnevernloven § 7-9 og at det i barneloven § 61 nr. 4 og 5 er bestemmelser som ivaretar barns interesser, blant annet ved at dommer eller annen oppnevnt egnet person eller sakkyndig gjennomfører samtaler med barnet.

Statens helsetilsyns vurdering er at ordlyden i vergemålsloven § 17 fjerde ledd første punktum og § 19 første ledd tredje punktum burde harmoniseres med barneloven, barnevernloven og pasient- og brukerrettighetslovens bestemmelser om barns medbestemmelse. I høringsnotatet vises det til at beslutninger som tas av verge i medhold av vergemålsloven jevnt over anses å være mer komplisert enn etter en del andre lover. Vi kan imidlertid ikke se at det gjør seg gjeldende særlige hensyn som stiller vergemålssaker annerledes enn spørsmål etter de nevnte lovene. Vi foreslår derfor en harmonisering, hvor det blant annet presiseres at barns mening skal tilleggs vekt, i samsvar med barnets alder og modenhet. Dette er også i samsvar med Grunnloven § 104 første ledd. Vi bemerker at reell mulighet for medvirkning forutsetter at barnet gis tilpasset informasjon.

Avsluttende bemerkning

Statens helsetilsyn vil for øvrig vise til gjennomgangen som ble gjort av Fylkesmannen i Vestland, Statens sivilrettsforvaltning og Statens helsetilsyn i den såkalte «Tolga-saken», hvor vi blant annet ble kjent med utfordringer knyttet til vergehavers rett til medbestemmelse etter at vergemål er opprettet. Statens helsetilsyn vil benytte denne høringsuttalelsen til å si at det er vesentlig å legge til rette for at de individuelle hensynene som må tas i utførelsen av vergeoppdraget ivaretas. Et tidsbestemt oppstartsmandat ved begjæring eller melding om behov for vergemål, kan etter vår vurdering være en måte å sikre individualisering på. Vi mener derfor at en slik ordning burde vurderes.

Med hilsen

Heidi Merete Rudi e.f
ass. direktør

Siri Sand Kaastad
seniorrådgiver

Brevet er godkjent elektronisk og sendes derfor uten underskrift

Saksbehandler: Siri Sand Kaastad, tlf. 21 52 99 54